

AZ ERDŐBORÍTÁS NÖVEKEDÉSE ÁLTAL OKOZOTT KIHÍVÁSOK A VADGAZDÁLKODÁSBAN

Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Erdővagyon-gazdálkodási és Vidékfejlesztési Intézet

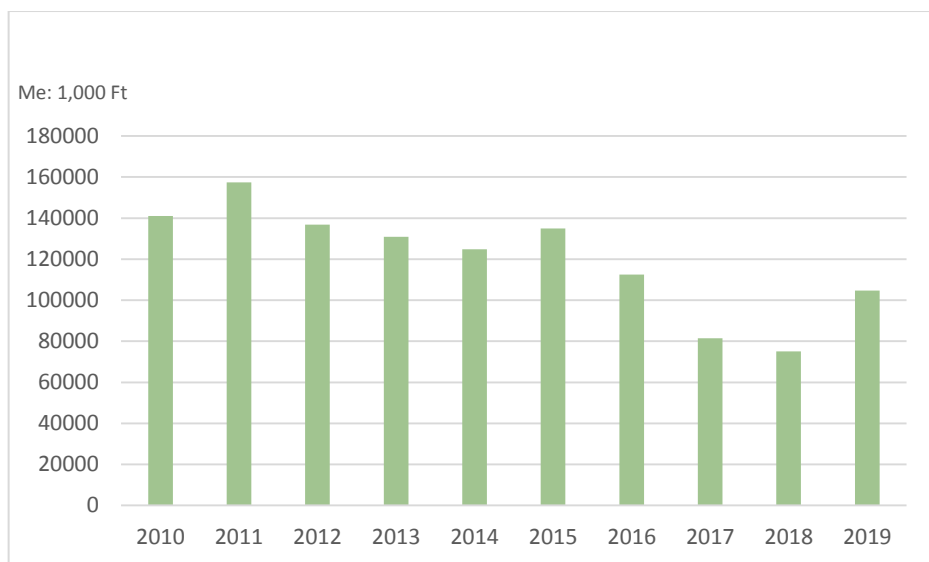
Absztrakt

Magyarországon az erdőterület évről évre nő, ezáltal az összes favagyon is folyamatosan gyarapszik. A hazai megújuló energiatermelésben évek óta tartósan meghatározó szerepet játszik a fa alapú biomassa. A zöldáram-termelésnek több mint felét, a fűtőszektorban felhasznált bioenergia több mint 60%-át a magyar erdőkből kikerült faanyag adja. Ezzel együtt a magyar erdők a Kiotói Jegyzőkönyv számára 2008 óta készített üvegházgáz-leltárak szerint évente mintegy 4 millió tonna szén-dioxidot (CO₂) kötnek meg összesen. Nagy István agrárminiszter a Klíma- és Természetvédelmi Akcióterv agrártárcára vonatkozó intézkedéseiről szólva korábban arról beszélt, hogy az erdősitésével az ország erdővel és fával borított területét 2030-ra 27%-ra akarják növelni, amihez 250 ezer hektár területet kell erdőművelés alá vonni. Ez új erdők telepítésével és természetes úton befásodott területek erdővé alakításával érhető el. A fásítás három területen történik: folytatódnak az állami erdőtelepítési programok, az Agrárminisztérium (AM) az Innovációs és Technológiai Minisztériummal (ITM) közösen dolgozik az útfásítási program elindításán, a Honvédelmi Minisztériummal pedig a honvédelmi célra feleslegessé vált területek erdősitésén. Figyelembe véve a folyamatos erdőborítottsági gyakorlatot és a 2050-ig terjedő erdőtelepítési programot is, teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy a nagyvad további térhódítása várható, mivel újabb források (élőhely, táplálék) jelennek meg számára még az alacsonyabb erdőszűrségű alföldi megyékben is. Ez újabb konfliktushelyzetet teremthet az erdei vadkárak területén, mivel bizonyos vadfajok (pl. szarvas, dóm, őz és vaddisznó) plasztikusan alkalmazkodik a környezete táplálék-kínálatához. A NEP (Nemzeti Erdőprogram) időszakában kiadott kormányrendeletek rendezték az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezmény, és annak Kiotói Jegyzőkönyve alapján évente összeállításra kerülő nemzeti jelentés erdőgazdálkodási fejezeteinek elkészítését. A Nemzeti Erdőprogram megfogalmazta a vadgazdálkodási célokat is: „A jövő vadgazdálkodását főleg a természetes populációkra kell alapozni, a zárttéri vadtartás csak kiegészítő szerepet tölthet be az eredményesebb vadásztatás érdekében.” Az alprogram a vadászható állatfajok élőhelyvédelmének, valamint a kiemelkedő genetikai értékű vadállomány megőrzésének támogatását hivatott szolgálni. Emellett a vadászati-vadgazdálkodási kultúra és ismeretterjesztés támogatása is szerepet kapott.

Kulcsszavak: erdősités, vadállomány, vadkár, vadgazdálkodás

A vadgazdálkodás alakulása

Az ember és a vadon élő állatfajok közötti ellentétek számos formája régóta ismert. Ezen a bonyolult és ellentmondásos kérdéskörön belül az egyik legismertebb érdeksérelem (konfliktus) a mezőgazdasági és erdőgazdasági termelésben okozott kár, mely napjainkban az egész világon előfordul. Földrészenként rendkívül változatos, hogy mely faj okozza, vagy éppen mely fajt okolják a károkért. Európában jellemzően a vaddisznót (*Sus scrofa*) és a gímszarvast (*Cervus elaphus*), melyek a legnagyobb létszámban vannak jelen, a legtöbb vadászterületen. Az elmúlt 30 év alatt telepített erdőültetések megnövelték Európa erdeinek felületét (Magyarországon 10%-ot emelkedett az erdőszültség), és megteremtette a vadászható és védett vadfajok számára is a terjeszkedési lehetőséget. Néhány vadfaj, mint a gímszarvas és a vaddisznó kihasználva ezeket az új lehetőséget és nagy mértékben elszaporodott. A vadkár azon túl, hogy évről-évre tetemes költséget jelent, folyamatos feszültséget tart fenn a természeti erőforrásokat használók, hasznosítók (növénytermesztő, állattenyésztő, vadgazdálkodó, erdőgazdálkodó) között. A magas károkért elsősorban a gímszarvas és a vaddisznóállomány túlzottan nagy létszámát teszi a szakmai és a laikus közvélemény felelőssé.

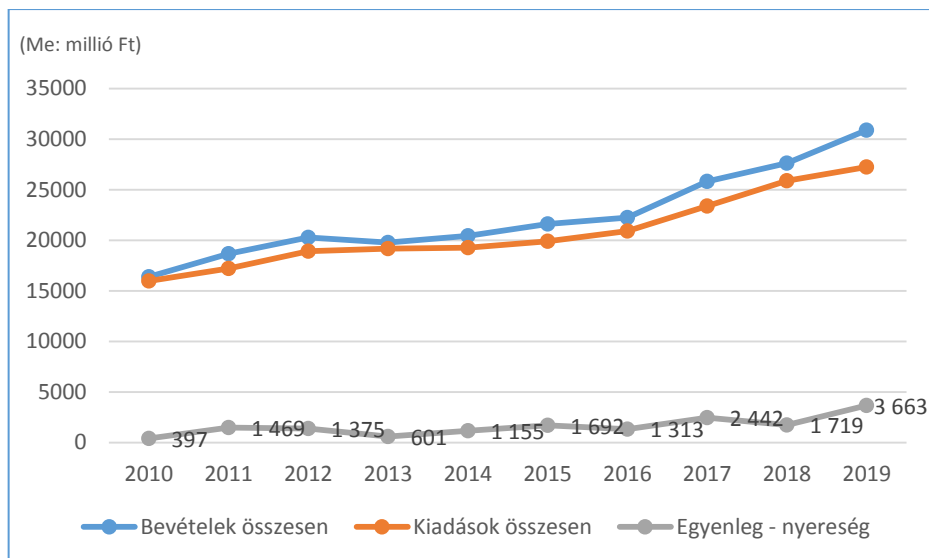
1. ábra. Az erdei vadkár mértéke az elmúlt 10 évben

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap

Lakitelek 2020.11.10

Forrás: OVA – Vadgazdálkodási statisztikák

Az elmúlt évtizedekben a mezőgazdaság változásai, valamint a növekvő erdőszűkség a nagyvadállomány számára kedvezőbb feltételeket biztosított, ez - a magas szintű hazai vadgazdálkodással párosulva - a nagyvadállomány mennyiségi és minőségi növekedéséhez vezetett, amely a vadgazdálkodási statisztikákban (állománybecslés, elejtések) is nyomon követhető. A vadgazdálkodási ágazat bevételeit vizsgálva láthatjuk, hogy az nagymértékben támaszkodik a külföldi és belföldi bérvadászatra, és a bérvadászatra épülő kapcsolt szolgáltatásokra.

2. ábra. A vadászati bevételek és kiadások alakulása az elmúlt 10 évben

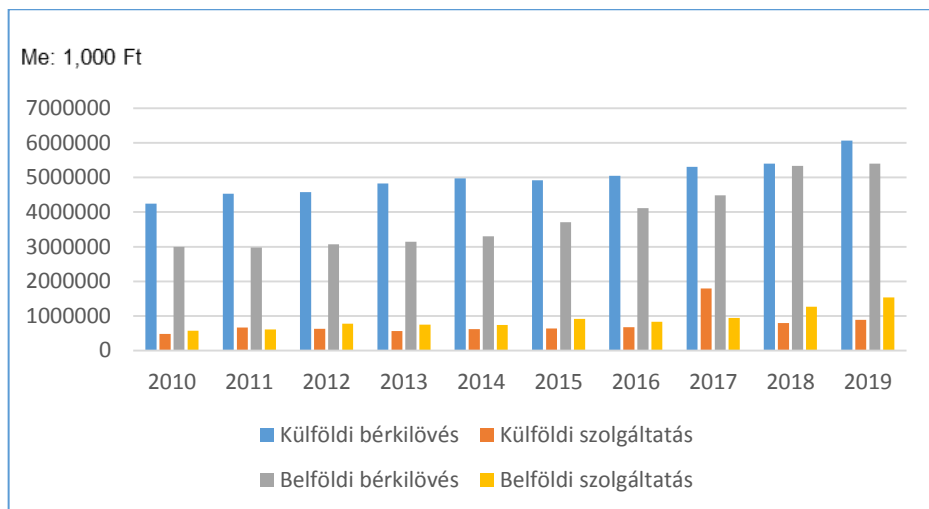
Forrás: OVA – Vadgazdálkodási statisztikák

A vadállomány hasznosítása

A COVID-19 okozta világvárvány alapjaiban rengette meg a bérvadászati ágazatot, és az előzetes adatok 2020-ban arra utalnak, hogy a külföldi vendégek száma töredékére esett vissza, hosszabb-rövidebb időszakokra a szükségszerű szabályozások miatt. Ez értelemszerűen a bérvadászatban is jelentős változásokat hozott. A vaddal való gazdálkodás nagy szakértelmet, felelősséget és tervszerűséget igénylő hivatás, melyet kizárólag az erdőgazdálkodás érdekeinek felismerésével és azokkal összhangban lehet gyakorolni. A vadgazdálkodás fő célkitűzése, hogy a vadászterületeken, melyek hasznosítását az állami vagy magán-földtulajdonosi kör önmaga, vagy bérbeadás révén biztosítja, tartamosan mód nyíljon az etikus vadászatra. Bölcs belátással

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap Lakitelek 2020.11.10

tehát olyan létszámú vadállományt kell fenntartani, ami az élőhelyét, az erdőt az elviselhető mértéken felül nem károsítja, és lehetővé teszi a legjobb minőségű, legértékesebb trófeát hordozó példányok nevelését. Ösztönözni kell a hazai vadhúsfogyasztást és támogatni kell a belföldi vadhús értékesítést. A megnövelt vadhús kereslet pozitív ösztönző hatással lehet a vadgazdákra állományaik hasznosítása terén. A folyamatos vadhús kereslet a lőtt-vad kínálat növelését ösztönzi.

3. ábra. A bérmunkák és hozzá tartozó szolgáltatások alakulása az elmúlt 10 évben

Forrás: OVA – Vadgazdálkodási statisztikák

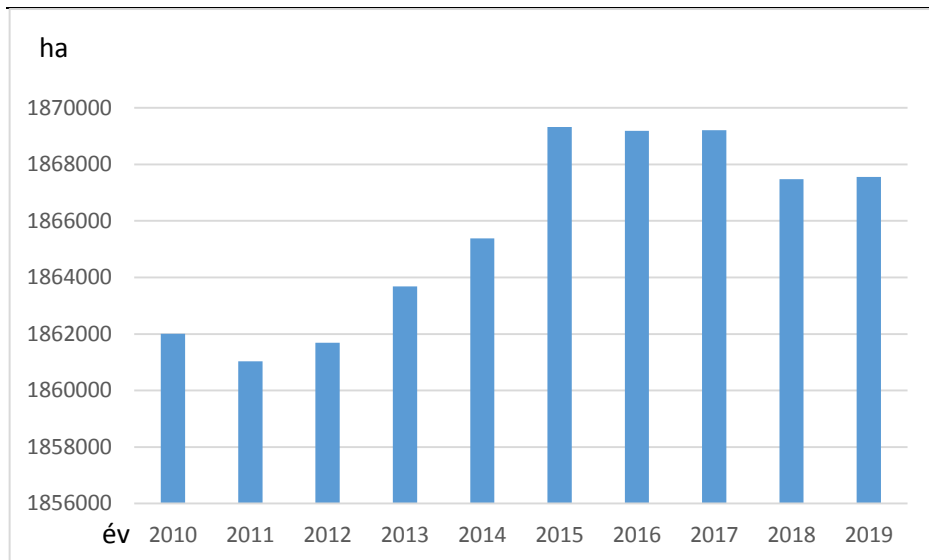
Fontos kérdés, hogy az erdőszítések növekedése milyen hatással van a vadászatra jogosultak (erdőgazdaságok, vadásztársaságok, nemzeti parkok) működésére, a béradászat alakulására.

Magyarország erdőterülete az elmúlt 100 évben fokozatosan emelkedő ütemben gyarapodott. Köszönhető ez az erdész szakemberek irányításával megvalósult nagyarányú erdőtelepítéseknek és fásításoknak. Ennek eredményeként az 1921-ben még alig több mint 1,1 millió hektár erdőterületünk ma már meghaladja 2 millió hektárt. A fásításkor fasorokat, facsoportokat, erdősávokat telepítünk elsősorban védelmi (út, település stb.) célzattal. A vadállomány-hasznosítás jelen mértékét feltétlenül növelni kell, annak érdekében, hogy a későbbi konfliktusok kezelhetővé váljanak. Ha szükséges hatósági eszközökkel kell a nagyobb állományhasznosítást a vadászatra jogosultaktól kikényszeríteni és annak megvalósulását ellenőrizni. Ennek megoldására tesz az utóbbi tíz évben kísérletet a nagyvad lelövési kvóták megyei vadászati hatósági megállapítása, amelynek eredményeképpen az országos nagyvadállomány hasznosítás 15 év alatt megduplázódott, 150 ezerről 300 ezer fölé emelkedett.

Fenntartható- erdő és vadgazdálkodás

Az erdőgazdálkodás és a vadgazdálkodás harmonizálásának problémái évszázados múltra tekintenek vissza. (az erdőgazdálkodás – a mezőgazdálkodás - és a vadgazdálkodás szervezeti szétválása) A problémák zömét a magas vadlétszámból következő vadkár és annak kezelése okozza. Alapvető célja a két rokon ágazatnak a gazdaságos működés. Ehhez elengedhetetlen a fenntartható erdő és vadgazdálkodás harmonizációja, melyet komoly szakmai viták öveznek, azonban a tudatos, olykor kapcsolt gazdálkodási modell körültekintő, átgondolt munkával kidolgozható. Az elmúlt 60 év európai és a magyar statisztikai adatait vizsgálva kapcsolatot lehet felfedezni az erdőterület és a nagyvadállomány növekedése között. A nagyvadállomány 1960 óta, - mintegy évtizedes késéssel - erőteljes növekedéssel reagált itthon és külföldön egyaránt az erdőterület folyamatos növekedésére. Természetesen a nagyvadlétszám növekedésében más tényezők is közrejátszanak, mint a mezőgazdasági élőhely szerkezeti átalakulása. A vad az erdei életközösség elvitathatatlan része. Az erdei életközösség védelme érdekében ugyanakkor az élőhely tűréshatárán túli vadsűrűséget szabályozni szükséges. Az élőhely forráskészletét meghaladó sűrűségű nagyvadállomány káros hatása elleni fellépés elsősorban a vadászati szakterület feladata, amit a vadászati igazgatásnak, a gazdasági szereplőknek és a vadászati érdekképviselőnek közösen kell megalapozni. Az erdőgazdálkodás meghatározó feltétele üzem módtól függetlenül a területen élő vadlétszám, és vadsűrűség megfelelő szinten tartása. Amíg az erdőgazdálkodók egy része már a folyamatos erdőborítást biztosító erdőgazdálkodási eljárások bevezetésén fáradozik, addig az erdei ökoszisztéma másik meghatározó elemével, a nagyvadállománnyal gazdálkodók mereven ragaszkodnak az erdeink működőképességét blokkoló létszámú vadállomány fenntartásához. A jelenlegi vadállomány mellett az ország jelentős részén az erdők természetes megújulása lehetetlen, vagy erősen korlátozott. Gazdasági és szakmai szempontból egyaránt nehezen indokolható az a tény, hogy hazánkban csak a folyamatban lévő erdősitések védelmére 7500 km kerítés építésére és fenntartására van szükség! Amennyiben a folyamatban lévő erdősitések kerítéséhez hozzáadjuk a befejezett erdősitéseket védő, még lebontatlan kerítések hosszát is, akkor láthatjuk, hogy ameddig ilyen mértékű kerítésépítést generál a jelenlegi vadlétszám, vitathatatlan annak káros hatása az erdei életközösség egyéb elemeire. (A vadkerítések által kizárt vad a többi területen növeli a vadsűrűséget.) A lenti ábrából információt kapunk az erdőtelepítések üteméről is, mint az erdőterület-növekedés meghatározó tényezőjéről. A Nemzeti Erdőprogram alapján a jövőben is folytatódni fog napjaink jelentős erdőtelepítési programja. Az erdősisültség mértékét a jelenlegi 20,8%-ról mintegy 27%-ra kívánjuk emelni.

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap Lakitelek 2020.11.10

4. ábra. Magyarország erdőterületének változása az elmúlt 10 évben

Forrás: KSH

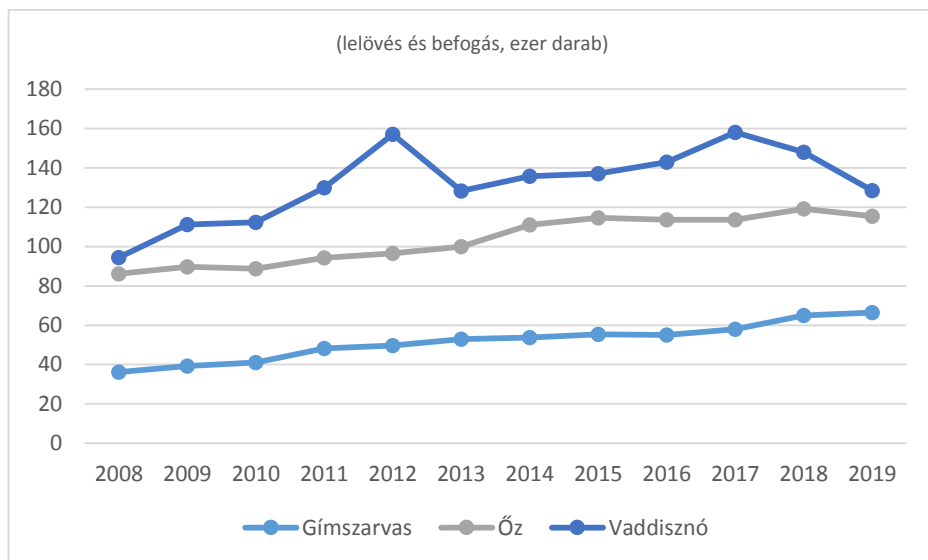
Az erdőtelepítés hosszabb időszak jelentős változásokkal átlagában kb. 10 E ha/év teljesítést mutatott, de a 2010-es évek zuhanásszerű csökkenésével mély hullámvölgybe került. A főhatóság a Kaán Károly Országfásítási Program meghirdetésével, folyamatos intézkedésekkel növelni kívánja az erdőtelepítést és fásítást.

A folyamatos erdőborítást fenntartó üzemmódok (ezt most már kevésbé használják) alkalmazása (ez összességében is 10% alatt van!! – de ez hosszabb beszélgetést igényel) esetén a vadállomány szabályozásának nagy jelentősége van. A különböző eredetű károk elkülönítése időnként nem könnyű feladat, ezért vita forrása lehet az erdőgazdálkodó és a vadgazdálkodó között. Az ország jelentős részén valószínűleg elkerülhetetlen a nagyvadlétszám időszakos apasztása, de az erdőgazdálkodás jellegének az erdők természetességi állapotában realizálódó változása, valamint az erdősültség növelése hosszabb távon javíthatja a vadgazdálkodás feltételeit is.

Nagyvadállományunk létszáma (gím, dám, őz, muflon, vaddisznó) és terítéke tovább növekedett, a hasznosítás meghaladta a 300 ezer darabot. A növekedési tendencia folytatódik, különösen a vaddisznók létszáma emelkedik aggasztó mértékben még az ASP ellenére is. Ennek okait szakértői vélekedések többek között az erdővel borított területek növekedésében és a nagyüzemi mezőgazdasági termelésben látják, ami kedvező életteret biztosít a vaddisznók számára. Fontos a világhírű hazai vadállomány megőrzése érdekében az erdőgazdálkodási

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap Lakitelek 2020.11.10

célok és feladatok, valamint a környezet elvárásait is figyelembe vevő kiegyensúlyozott vadgazdálkodás folytatása.

5. ábra. A gímszarvas, őz és vaddisznó teríték változása az elmúlt 12 évben
Forrás: OVA

Ha a vadgazdálkodás kudarcot vall, jelentős mennyiségű nagyragadozó hiányában a vad nagy sűrűsége meghatározza az erdők jövőbeni létét. A legtöbb magyar erdő többcélú erdő, és gazdasági, ökológiai, környezeti és társadalmi előnyöket nyújt tulajdonosainak és a lakosságnak. A vadon élő állatok kezelését és vadászatát a magyar erdők szinte minden hektárján gyakorolják. Mivel a magyar erdőkben nincsenek medvék és farkasok, a vadászoknak kell fenntartani a kiegyensúlyozott nagyvadfaj populációkat. 2017. és 2019. közt átlagban évente 144 ezer vaddisznót és 63 ezer gímszarvast lőttek ki. Ennek ellenére a patás vadállomány még mindig túl magas, ami súlyos károkat okoz az erdőkben. A káros hatások változatosak, például a növényzet növekedésének, minőségének, értékének, sokféleségének vagy stabilitásának csökkenése, vagy akár az erdők védelmi funkcióinak csökkenése. Fontos kérdés, hogy az erdőterületeink növekedése milyen módon fog hatni a nagyvadjaink létszámára és az általuk okozott vadkárra.

Közös célok

Amennyiben képesek vagyunk beismerni és elfogadni azt a tényt, hogy az erdőgazdálkodás és a mezőgazdaság legalább olyan mértékben eltér a természetes állapottól, mint a

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap Lakitelek 2020.11.10

vadgazdálkodás, akkor realisabb képet kaphatunk a helyzetről, és talán könnyebben felismerjük a megoldás lehetőségeit is. Az ország jelentős részén valószínűleg elkerülhetetlen a nagyvadlétszám időszakos apasztása, de az erdőgazdálkodás jellegének, valamint az erdősültség növelése hosszabb távon javítja a vadgazdálkodás feltételeit is (*forrás: A folyamatos erdőborítás fenntartása melletti erdőgazdálkodás alapjai (Pro Silva Hungaria, 2009).*

A nagyvadlétszám nemkívánatos további növekedésének megállítása, és a létszám csökkentése valamennyi nagyvadfajunk esetében elérendő cél, a vadállomány genetikai változatosságának és élőhelyének megóvása mellett. A hazai nagyvadállomány csökkentése a nőivarú egyedek fokozott állományhasznosítása útján vezethet a megoldáshoz, azaz a környezetével egyensúlyi helyzetben lévő nagyvad egyedsűrűség eléréséhez. Ebben a feladatban az ország erdőterületének felén, több mint 1,1 millió hektár erdőterületen gazdálkodó állami erdőgazdasági társaságok lehetnek a kezdeményezők, ahol a szakmai hozzáértés és szakszemélyzet rendelkezésre áll. A nagyvadállomány európai szinten tapasztalható dinamikus szaporodása Magyarországon is jelentős problémákat okoz. Ennek megoldásához egy olyan mechanizmusra van szükség, amely a vadállomány erdőkre és más természeti területekre gyakorolt hatását előre meghatározott keretek között képes tartani. A nagyvadállomány létszámának csökkentése rövidtávon növelheti a vadgazdálkodási ágazat bevételeit és hozzáadott értékét, emellett pedig rövid és hosszú távon is növeli az erdőgazdálkodás hozzáadott értékét a vadkárók és a vadkár elleni védekezésre fordított költségek csökkenésén keresztül. Az erdőművelési és vadkár megelőzési gyakorlat (pl. az erdőfelújítást védő kerítések alkalmazása és időben történő lebontása) felülvizsgálata szükséges (*Nemzeti Erdőstratégia, 2016).*

Megnyugtató megoldás azonban csak akkor születhet, ha az erdőgazdálkodás reformját sürgetők mellett egyre több vadgazdálkodó fogadja meg Prof. Dr. Náhlik András gondolatát mely szerint „a nagyvadgazdálkodás természetszerűségének növelésében úgy tudunk előre lépni, hogy vadgazdálkodási beavatkozásokkal elősegítjük, de legalábbis nem gátoljuk a minél természetközelibb földhasználati módok alkalmazását. Itt elsősorban a természetes felújítások elősegítésére, a vadragás és hántás csökkentésének lehetőségeire gondolunk.”

A felhasznált irodalmi források listája:

Vidékfejlesztési Minisztérium (2014): **Magyar Erdők – A magyar erdőgazdálkodás NÉBIH**
ISBN 978-963-89968-0-0

Pro Silva Hungaria (2009): A folyamatos erdőborítás fenntartása melletti erdőgazdálkodás alapjai

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap

Lakitelek 2020.11.10

Vidékfejlesztési Minisztérium (2012): **A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar számokban**

Földművelési Minisztérium Erdészeti és Vadgazdálkodási Főosztálya (2016): **Nemzeti Erdőstratégia 2016 – 2030**

Schaller, M. J. (2007): **Forests and wildlife management in Germany: A mini-review.**
Technische Universität München, Freising

Nemzeti Földügyi Központ
http://www.nfk.gov.hu/Magyarország_erdeivel_kapcsolatos_adatok_news_513

Központi Statisztikai Hivatal
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_ome002b.html?lang=hu

Országos Vadgazdálkodási Adattár
<http://www.ova.info.hu/vgstat.html>

FATÁJ online újság
<http://fataj.hu>